Ion

Ion

ION

[sau Despre Iliada, dialog peirastic]

SOCRATE ION

SOCRATE Bun venit Ion!1 De unde ai sosit acum la noi? De-acasă, din Efes?

ION O, nu, Socrate, de la Epidaur, de la sărbătorile lui Asclepios2.

SOCRATE închină cei din Epidaur zeului şi o întrecere între rapsozi?

ION De bună seamă, ca de altfel şi întreceri în toate celelalte arte ale Muzelor3.

SOCRATE Şi, spune-mi, ai luat şi tu, în numele nostru, parte la întrecere? Şi ce ai reuşit să faci?

ION Noi am fost, Socrate, cei care am luat primele premii.

SOCRATE Mă bucur. Acum vezi să biruim şi la Panatenee4.

ION Cu voia zeului5 aşa va fi.

SOCRATE Crede-mă Ion, adesea v-am invidiat pe voi, rapsozii, pentru arta voastră. Căci vrednic de invidie e faptul că ea vă cere să purtaţi veşminte pline de podoabă, dar totodată vă sileşte să vă îndeletniciţi cu mulţi poeţi şi buni, şi cu Homer îndeosebi, care e cel mai bun şi mai zeiesc, şi să-i cunoaşteţi bine nu numai versurile, ci şi gîndul. Este doar sigur că nimeni n-ar putea ajunge rapsod fără să înţeleagă spusele poetului, căci tocmai aceasta e menirea rapsodului: să-i tălmăcească gîndul. Şi nu e cu putinţă să facă bine acest lucru dacă nu înţelege ce spune poetul. Da, toate-acestea sînt lucruri demne de invidiat.

ION Ai dreptate, Socrate. In ce mă priveşte, strădania mea s-a îndreptat îndeosebi asupra acestei părţi a artei mele şi cred că nu e om pe lume care să spună despre Homer lucruri mai frumoase decît mine. Nici Metrodor din Lampsacos6, nici Stesimbrotos din Tasos7, nici Glaucon8, nici vreun altul dintre rapsozii de odinioară nu s-a priceput să dea glas, vorbind despre Homer, atîtor gînduri frumoase ca mine.

SOCRATE Mă bucur de ce aflu, Ion; atunci desigur n-o să-ţi pară rău să mi le faci şi mie cunoscute.

ION Chiar că merită să asculţi, Socrate, cu cîtă măiestrie l-am împodobit pe Homer: cred că sînt vrednic de cununa de aur a homerizilor9.

SOCRATE Am să-mi fac timp să te ascult cu alt prilej, fii sigur.

Acum însă răspunde-mi doar atît: priceperea ta se întinde numai asupra lui Homer, ori şi asupra lui Hesiod sau Archiloch?

ION Numai şi numai asupra lui Homer. Şi cred că e de-ajuns.

SOCRATE Există oare ceva despre care Homer şi Hesiod să fi spus acelaşi lucru?

ION Eu unul zic că da şi încă multe.

SOCRATE în asemenea cazuri, ale cui spuse ai şti să le tălmăceşti mai bine, pe ale lui Homer sau Hesiod?

ION Pe-ale amîndurora deopotrivă, Socrate, cînd spun aceleaşi lucruri.

SOCRATE Dar cînd se deosebesc? Despre arta prezicerii vorbesc de pildă amîndoi, şi Homer şi Hesiod.

ION Aşa e.

SOCRATE Şi-atunci? Cine ar fi mai priceput să tălmăcească ce spun despre arta prezicerii, fiind de acord sau nu, cei doi poeţi: tu sau un bun prezicător?

ION Un prezicător.

SOCRATE Iar dacă tu ai fi prezicător, fiind în stare să tălmăceşti locurile în care ei spun acelaşi lucru, nu te-ai pricepe să faci la fel şi cu cele în care ei se contrazic?

ION Fireşte.

SOCRATE Cum se face dar că eşti o autoritate pentru Homer, dar nu şi pentru Hesiod, nici pentru ceilalţi poeţi? Vorbeşte cumva Homer despre alte lucruri decît toţi ceilalţi poeţi? N-a înfăţişat el mai ales războiul, legăturile dintre oameni — fie ei buni sau răi, avînd o iscusinţă anume sau nu —, legăturile dintre zei şi dintre zei şi oameni, fenomenele cereşti, lumea lui Hades, obîrşia zeilor şi a eroilor? Nu acestea sînt temele pe care le-a cîntat poezia lui Homer?10

ION E adevărat, Socrate.

SOCRATE Dar ceilalţi poeţi? Nu au înfăţişat ei oare aceleaşi lucruri?

ION Ba da, Socrate, dar altfel decît Homer.

SOCRATE Cum anume? Mai prost?

ION Mult mai prost.

SOCRATE Iar Homer mai bine, nu?

ION Mai bine, sigur că da, pe Zeus!

SOCRATE Aşadar, Ion, cinstită faţă11, atunci cînd, dintre mai mulţi care discută matematică, unul vorbeşte foarte bine, se va găsi oare cineva care să-l recunoască?

ION Eu zic că da.

SOCRATE Cine? Cel care îşi dă seama că ceilalţi vorbesc prost, sau altul?

ION Acelaşi, fără îndoială.

SOCRATE Şi nu-i acesta cel care stăpîneşte aritmetica?

ION Ba da.

SOCRATE Dar atunci cînd, dintre mai mulţi care vorbesc despre mîncărurile bune sănătăţii şi ce însuşiri au ele, unul vorbeşte foarte bine, oare pe acesta cine îl va recunoaşte: tot cel care îşi dă seama că unul nu prea vorbeşte bine, sau altul?

ION Tot acela, fără îndoială.

SOCRATE Şi-acesta cine este? Ce nume poartă el?

ION Acela de medic.

SOCRATE Putem aşadar spune, în general, că întotdeauna aceeaşi persoană va fi cea care, atunci cînd mai mulţi vorbesc despre aceleaşi lucruri, va recunoaşte atît pe cel care vorbeşte bine, cît şi pe cel care vorbeşte prost. Iar dacă nu-l va recunoaşte pe cel care vorbeşte prost, e limpede că nici pe cel care vorbeşte bine nu-l va recunoaşte — cel puţin cînd vorbesc despre acelaşi subiect.

ION Aşa e.

SOCRATE Prin urmare la amîndouă se pricepe unul şi acelaşi om?

ION Da.

SOCRATE Iar tu afirmi că Homer şi ceilalţi poeţi — printre care Hesiod şi Archiloch — vorbesc despre aceleaşi lucruri, dar nu deopotrivă de bine, ci primul bine şi toţi ceilalţi mai prost?

ION Aşa spun, şi pe bună dreptate.

SOCRATE Prin urmare, de vreme ce îi recunoşti pe cel care vorbeşte bine, i-ai putea recunoaşte şi pe cei care vorbesc mai prost.

ION Aşa se pare.

SOCRATE Prin urmare, minunate prieten, dacă vom spune că Ion se pricepe la fel de bine şi la Homer şi la ceilalţi poeţi, nu vom cădea în greşeală, de vreme ce Ion însuşi recunoaşte că unul şi acelaşi om este în măsură să-i judece pe toţi aceia ce vorbesc despre aceleaşi lucruri şi că, pe de altă parte, aproape toţi poeţii spun, în poezia lor, aceleaşi lucruri.

ION Şi-atunci, Socrate, care e motivul pentru care eu, atuncea cînd se stă de vorbă despre vreun alt poet, nu sînt nici

măcar atent, nu sînt în stare să particip cu ceva demn de discutat, darmite să mai spun vreun lucru vrednic de luare-aminte, ba chiar moţăi de-a binelea; dar cum îl pomeneşte cineva pe Homer, m-am şi trezit, cu toată mintea acolo şi avînd de spus belşug de lucruri.

SOCRATE Nu-i nici o taină, prietene, aici: e limpede pentru oricine că nu întemeindu-te pe meşteşug sau pe ştiinţă eşti tu în stare să vorbeşti despre Homer. Căci dacă te-ai întemeia pe meşteşug ai fi în stare să vorbeşti şi despre ceilalţi poeţi; doar meşteşugul poeziei este unul12, nu-i aşa?

ION Da.

SOCRATE Dar dacă avem în vedere orice altă artă în întregul ei, nu rămîne oare valabil acelaşi mod de cercetare pentru fiecare? Vrei să afli, Ion, ce vreau să spun cu asta?

ION Da, Socrate, jur pe Zeus că da, căci tare-mi place să v-ascult pe voi, cei învăţaţi13.

SOCRATE Aş vrea să fiu cu adevărat un învăţat, cum zici tu, Ion, dar învăţaţi sînteţi de fapt doar voi, rapsozii şi actorii, şi cei ale căror poeme le declamaţi14, în timp ce eu mă mărginesc să spun doar adevărul, atît cît stă în putinţa unui om de rînd. Aşa şi pentru întrebarea mea de acum, gîndeşte-te cît de simplu, de rînd şi la mintea oricui este ceea ce spunem, şi anume că atunci cînd iei un meşteşug, oricare-ar fi, în întregimea lui, modul de cercetare e mereu acelaşi. Să luăm un exemplu: există un meşteşug al picturii în întregul lui?

ION Da.

SOCRATE Există şi au existat mulţi pictori, şi buni şi proşti, nu?

ION Desigur.

SOCRATE Ai văzut tu însă pînă acum pe cineva în stare să arate cumva ce e bun şi ce e rău în pictura lui Polignot, fiul lui Aglaophon, fără să fie în stare să-i judece pe ceilalţi pictori? Un om care, pus în faţa unor picturi de alţi autori, să aţipească, să rămînă gol de gînduri şi neînstare să spună nimic, în schimb de îndată ce i se cere să-şi dea părerea despre Polignot (sau despre oricare alt pictor vrei, dar despre unul singur), să se trezească, să fie atent şi să aibă de spus o mulţime de lucruri?15

ION Pe Zeus, hotărît lucru, nu.

SOCRATE Dar în sculptură? Ai văzut oare pe cineva priceput să lămurească ce este izbutit în opera lui Dedal, fiul lui

Metion16, sau a lui Epeios, fiul lui Panopeus17, sau a lui Teodor din Samos18, sau a oricărui alt sculptor, dar unul singur, iar înaintea unor statui făcute de alţi sculptori să fie descumpănit sau adormit, fără un cuvînt de spus?

ION Nu, pe Zeus, n-am văzut nici unul ca acesta.

SOCRATE De altfel sînt convins că nici în privinţa cîntatului la flaut sau la cithară, a cîntării însoţită de cithară19 sau a recitării rapsodice20 n-ai văzut om în stare să-l judece cu pricepere pe Olympos21, ori pe Thamyris22, ori pe Orfeu23, ori pe Phemios, rapsodul din Itaca24, dar care să rămînă încurcat în faţa lui Ion din Efes, neînstare să lămurească ce e bun şi ce e rău în felul lui de-a recita.

ION Nimic de zis, Socrate. îmi este însă limpede că în privinţa lui Homer vorbesc, lucru recunoscut de toată lumea, mai bine decît orişicine şi sînt plin de idei, ceea ce nu mi se întîmplă în cazul altor poeţi. Vezi totuşi ce poate să însemne asta.

SOCRATE Chiar văd, Ion, şi mă aflu pe cale să-ţi dezvălui ce mi se pare că poate să însemne. Darul acesta al tău de a vorbi frumos despre Homer este, cum spuneam mai înainte, nu un meşteşug, ci o putere divină care te pune în mişcare, o putere ca aceea a pietrei pe care Euripide o numeşte de Magnesia25, iar cei mai mulţi piatră de Heracleea26. într-adevăr, piatra aceasta nu numai că atrage inelele de fier, ci le transmite şi lor puterea de a săvîrşi acelaşi lucru, adică de a atrage la rîndul lor alte inele, încît uneori ajunge să se formeze un şir foarte lung de inele de fier prinse unul de altul şi a căror putere depinde, pentru toate, de puterea pietrei cu pricina. Tot astfel, Muza îşi umple ea însăşi pe cîte unii de har divin, iar prin mijlocirea acestora harul divin pătrunde şi în alţii, alcătuindu-se astfel un şir în care fiecare depinde de un altul. într-adevăr, nu în virtutea unui meşteşug poeţii epici, toţi cei huni, dau glas tuturor acestor frumoase poeme, ci fiind pătrunşi şi de harul divin; la fel stau lucrurile şi cu hunii poeţi lirici: la fel cum cei cuprinşi de frenezia corihantică27 nu sînt, cînd dansează, în minţile lor, tot aşa nici poeţii lirici nu sînt în minţile lor cînd alcătuiesc frumoasele lor cînturi, ci, de cum se cufundă în armonie28 şi în ritm29, ei sînt cuprinşi de avînt bahic şi, stăpîniţi de el — asemenea bacantelor care, cînd sînt în stăpînirea lui, scot miere şi lapte din rîuri, nu însă şi cînd se află în minţile lor — cu sufletul poeţilor lirici, după propria lor mărturie, se petrece acelaşi lucru. într-adevăr, nu ne

spun oare poeţii că îşi sorb datările din unda izvoarelor de miere30 care curg în anume grădini şi vîlcele ale Muzelor şi ni le aduc nouă întocmai ca albinele, plutind şi ei la fel în zbor? Şi e, adevărat ce spun: poetul e o făptură uşoară, înaripată şi sacră, în stare să creeze ceva doar după ce-l pătrunde harul divin31 şi îşi iese din sine, părăsit de judecată. Cît îşi păstrează judecata, nici un om n-are puterea să creeze poezie sau să dea glas, în vers, unei preziceri. Aşadar, dat fiind că nu prin puterea unui meşteşug, spun ei, în creaţia lor poetică, atîtea lucruri frumoase despre faptele de care se ocupă (cum spui şi tu despre Homer), ci printr-un har divin, fiecare dintre ei este în măsură să creeze poezie frumoasă numai în genul către care i-a dat Muza avînt: unui ditirambi32, altul encomii33, altul versuri pentru pantomime34, altul poeme epice,35, altul iambi36; în rest însă, fiecare nu este decît un neputincios. Căci nu meşteşugul le călăuzeşte spusele, ci o putere divină: altfel, dacă s-ar pricepe datorită meşteşugului la un singur lucru s-ar pricepe şi la toate celelalte. Iar divinitatea ie ia poeţilor mintea, lor şi prezicătorilor şi prorocilor, şi îi foloseşte ca pe nişte slujitori ai ei tocmai pentru ca noi, ascultîndu-i, să ne dăm seama că nu ei, lipsiţi cum sînt de mintea lor, sînt cei care spun lucruri de atîta preţ, ci că cea care vorbeşte, glăsuind prin mijlocirea lor, este divinitatea însăşi. Dovada cea mai bună că nu greşesc este Tynnichos din Chalcis37, care în afară de peanul38 pe care îl cîntă cu toţii, poate cel mai frumos dintre toate poemele melice39 şi care, cum spune el însuşi, na e nimic altceva decît „o făptuire a Muzelor", n-a mai compus niciodată vreun poem vrednic de amintirea cuiva. Aici mai mult decît în orice alt exemplu îmi pare mie că divinitatea ne arată, fără putinţă de îndoială, că poemele acestea atît de frumoase nu sînt nici omeneşti, nici ale oamenilor, ci divine si ale zeilor, iar că poeţii nu sînt nimic altceva decît tălmacii zeilor, stăpîniţi fiecare de către cel care îl are sub stăpînire. Tocmai pentru a ne dovedi acest lucru a făcut zeul ca poetul cel mai nevrednic să dea glas poemului celui mai frumos. Ce crezi, Ion, am sau nu dreptate?

ION Da, cred că ai, pe Zeus: vorbele tale, nu ştiu cum se face, îmi ating sufletul, Socrate, şi sînt încredinţat că printr-un bar divin, poeţii buni sînt pentru noi, în tot ce spun, tălmacii zeilor.

SOCRATE Dar voi, rapsozii, nu tălmăciţi la rîndul vostru

spusele poeţilor?

ION Şi asta e adevărat.

SOCRATE Şi-atunci n-am putea spune că sînteţi interpreţii interpreţilor?

ION Ba da, întocmai asta.

SOCRATE Bine, dacă-i aşa mai spune-mi încă un lucru, răspunzîndu-mi fără ascunziş la întrebare: atunci cînd îţi uluieşti spectatorii recitind frumos versuri de epopee şi îl cînţi fie pe Odiseu, cum se repede în prag, li se dezvăluie peţitorilor şi îşi deşartă la picioare tolba de săgeţi40, fie pe Ahile năpustindu-se asupra lui Hector41, fie cîte ceva din jalea Andromacăi42, a Hecubei43, a lui Priam44, eşti oare atunci în toată firea ta, sau îţi ieşi din tine, iar sufletului tău pătruns de har divin îi pare că se află chiar în faţa întîmplărilor de tine povestite, ori în Itaca, ori la Troia, ori în altă parte, după vers.

ION Ce dovadă limpede îmi dai, Socrate! Am să-ţi răspund într-adevăr fără a-ţi tăinui nimic: eu unul ori de cîte ori recit ceva care stîrneşte mila, mi se umplu ochii de lacrimi; cînd este însă ceva groaznic sau tulburător mi se face părul măciucă de groază şi mi se zbate inima în piept.

SOCRATE Prin urmare, Ion? Putem noi spune că e în toată mintea lui acela care, împodobit cu straie pline de culori şi cununi de aur, stă şi plînge în zi de sacrificii şi de sărbătoare, deşi nu şi-a pierdut nimic din ce-i pe el, ori e cuprins de spaimă în mijlocul a peste douăzeci de mii de oameni prietenoşi dintre care nici unul nu-l despoaie de veşminte şi nu-i face vreun rău?

ION Nu, pe Zeus, ca să spun drept nu putem deloc spune aşa Socrate.

SOCRATE Dar ştii că şi în cea mai mare parte dintre spectatori stîrniţi aceleaşi simţăminte?

ION Ştiu prea bine, căci îi văd de fiecare dată, din înaltul estradei, cum plîng, cum îşi aţintesc crîncen ochii şi cum îi zguduie, ca şi pe mine, spusele mele. Asta pentru că trebuie să fiu foarte atent la ei: dacă reuşesc să-i fac să verse lacrimi, eu sînt cel care voi rîde luîndu-mi plata, dar dacă îi fac cumva să rîdă, eu sînt cel care voi plînge după banii pierduţi.

SOCRATE Iţi dai seama că tocmai spectatorul acesta este ultima dintre verigile despre care spuneam eu că-şi iau puterea una de la alta sub înrîurirea pietrei de Heracleea? Iar veriga de mijloc eşti tu, rapsodul şi interpretul, pe cînd prima verigă este

poetul însuşi. Iar prin toţi aceştia divinitatea atrage sufletele oamenilor ori încotro vrea, trecîndu-şi puterea într-un şir în care fiecare atîrnă de altul. Şi aici, ca în cazul pietrei, se alcătuieşte un lanţ foarte lung, de horeuţi, de maeştri şi de submaeştri de cor45 prinşi pieziş dc inelele care atîrnă de Muză. Şi astfel, cutare poet se află legat de-o anumită Muză, altul de alta, iar noi spunem că „este stăpînit", ceea ce e cam acelaşi lucru, căci, într-adevăr, este ţinut în puterea ei46. De aceste prime verigi, adică de poeţi, se află legaţi alţii, fiecare de un altul, şi, la rîndul lor sînt pătrunşi de harul divin: unii sînt legaţi de Orfeu, alţii de Musaios47, dar pe cei mai mulţi Homer îi are şi îi ţine în puterea lui. Tu, Ion, eşti unul dintre cei ce se află în stăpînirea lui Homer, şi de cîte ori se cîntă versuri ale unui alt poet, adormi şi nu găseşti nimic de spus, în schimb de cum auzi pe cineva cîntînd ceva din poetul acesta, iată-te treaz pe dată, sufletul îţi dănţuie şi ai lucruri din belşug de spus. Căci tu nu spui despre Homer ceea ce spui nici datorită meşteşugului, nici ştiinţei tale, ci pradă harului şi stăpînirii divine. După cum cei pradă delirului coribantic48 nu simt cu ascuţime decît acel unic cînt care este al zeului de care sînt ei stăpîniţi, şi pentru cîntul acesta găsesc din belşug mişcări de dans şi cuvinte, iar celelalte îi lasă nepăsători, tot astfel şi tu, Ion, eşti la largul tău cînd cineva aminteşte de Homer, dar te afli la neîndemînă cînd este vorba despre ceilalţi. Iată deci, ca să-ţi răspund la întrebare, pricina pentru care, cînd e vorba de Homer, te afli la largul tău, iar cînd de alţii, nu: faptul că nu meşteşugul, ci harul divin fac din tine un slăvitor atît de iscusit al lui Homer.

ION Nimic de zis, Socrate, eşti priceput la vorbă, dar m-aş mira să fii atît de priceput încît să mă convingi că, atunci cînd îl slăvesc pe Homer, sînt pradă unei stăpîniri şi unei nebunii. Şi cred că nici măcar ţie nu ţi-aş părea aşa, dacă m-ai asculta vorbind despre Homer.

SOCRATE Chiar şi vreau să te ascult, dar nu mai înainte de a-mi răspunde la această întrebare: dintre toate cîte le spune Homer, despre care vorbeşti tu bine? Căci de bună seamă nu chiar despre toate.

ION Ba despre toate, Socrate, să ştii bine.

SOCRATE Ei, doar nu şi despre acele lucruri spuse de Homer la care se întîmplă ca tu să nu te pricepi.

ION Şi cam ce fel de lucruri să fie acelea, spuse de Homer şi

la care eu nu mă pricep?

SOCRATE Oare nu vorbeşte el în numeroase locuri şi

pe larg despre meşteşuguri?49. De pildă, despre cel de a mîna caii — dacă o să-mi amintesc versurile, am să ţi le spun.

ION Ba eu o să le spun, căci eu le ţin minte50.

SOCRATE Recită-mi dar ce-i spune Nestor fiului său Antiloch, cu prilejul întrecerii de cai în cinstea lui Patroclu, cînd îl povăţuieşte să fie cu luare-aminte cum coteşte carul la întors.

ION Spune Homer :

„Pleacă-te-n partea cea stîngă puţin şi asmute, -mboldeşte
Calul din dreapta mereu, slăbeşte cu mînile frîul,
Mînă şi-nghesuie atunci cu totul aproape de ţintă
Calul din stînga, să pară că buciumul roatei strujite
Stă să se-atingă de semn, dar cată să nu dai de piatră"51.

SOCRATE Atît ajunge, Ion. Şi-acuma, cine crezi că poate să-şi dea seama cel mai bine dacă Homer rosteşte cu pricepere sau nu aceste versuri, un medic sau un conducător de care?

ION Un conducător de care, desigur.

SOCRATE Oare pentru că acesta este meşteşugul său ori dintr-o altă pricină?

ION Pentru că-i meşteşugul lui şi nu altminteri.

SOCRATE Aşadar fiecărui meşteşug îi este dat de la divinitate să poată cuprinde cunoaşterea unei activităţi anume, nu-i aşa? Doar nu vom învăţa şi de la medicină ceea ce ne-nvaţă meşteşugul cîrmuirii de corăbii.

ION Nu, desigur.

SOCRATE Şi nu de la tîmplărie ce ne-nvaţă medicina.

ION Nu, desigur.

SOCRATE Şi nu aşa stau lucrurile cu toate meşteşugurile : cunoştinţele pe care ni le dă unul dintre ele nu le vom dobîndi de la un altul? Dar mai întîi răspunde-mi la altă întrebare: recunoşti că un meşteşug se deosebeşte de altul?

ION Da.

SOCRATE Şi oare şi tu, ca şi mine, te întemeiezi pe faptul că un meşteşug ne dă cunoaşterea unor anumite lucruri, iar altul, a altora, ca să le dai cîte un nume fiecăruia?

ION Da.

SOCRATE într-adevăr, dacă ar fi vorba de cunoaşterea aceloraşi, de ce am mai vorbi de două meşteşuguri deosebite, de vreme ce prin amîndouă am putea cunoaşte aceleaşi lucruri?

Astfel, de pildă, eu ştiu că degetele acestea ale mele sînt cinci, iar tu eşti în măsură să ştii despre ele acelaşi lucru ca şi mine. Şi cînd te-aş întreba dacă acelaşi lucru ne face să ştim, şi eu şi tu, aceeaşi disciplină, aritmetica, sau alta, de bună scamă mi-ai răspunde că aceeaşi.

ION Da.

SOCRATE Şi-acuma dă-mi răspuns la ce eram pe cale să te-ntreb mai adineaori, şi-anume dacă socoteşti că lucrurile stau la fel cu toate meşteşugurile: unul anume dă neapărat cunoştinţe despre anumite lucruri, aceleaşi mereu, iar altul, întrucît e altul, neapărat despre altele.

ION Aşa mi se parc, Socrate.

SOCRATE Prin urmare, cine nu stăpîneşte un anumit meşteşug nu va fi în stare să judece cu pricepere cele spuse sau înfăptuite pe temeiul acelui meşteşug?

ION E adevărat ce spui.

SOCRATE Şi-atuncea, privitor la versurile pe care mi le-ai recitat, cine va judeca mai bine dacă Homer vorbeşte cu pricepere sau nu, tu ori un conducător de care?

ION Un conducător de care.

SOCRATE Dat fiind că tu nu eşti conducător de care, ci rapsod, nu?

ION Da.

SOCRATE Iar meşteşugul rapsodului este altul decît cel al conducătorului de care?

ION Da.

SOCRATE Aşadar, fiind altul, dă cunoştinţe despre alte lucruri.

ION Da.

SOCRATE Dar cînd Homer spune cum Hecamede, ţiitoarea lui Nestor, îi dă o băutură de leac lui Macaon52 rănit? Vorbele sînt cam acestea:

„Peste vinul de Pramnos53 ea rase brînză de capră Cu răzătoarea de bronz; lîngă el, de mîncat, puse ceapă"54

Cine e în măsură să judece dacă Homer vorbeşte aici

cu pricepere sau nu, meşteşugul medicului sau cel al rapsodului?

ION Cel al medicului.

SOCRATE Dar cînd spune Homer:

„Dînsa se dă în afund întocmai precum se dă plumbul Undiţei

care, stînd prinsă de cornul de bou de la ţară Merge şi peştii cei lacomi de carnea momelii ucide"55

Cine să spunem că este mai în măsură să judece ce anume spun aceste versuri şi dacă spun bine sau nu, meşteşugul pescarului sau cel al rapsodului?

ION Cel al pescarului, e limpede, Socrate. SOCRATE Gîndeşte-te acuma că, la rîndul tău, m-ai întreba: „Ei bine, Socrate, de vreme ce găseşti la Homer lucruri a căror judecare îi revine fiecăruia dintre meşteşugurile acestea, hai, încearcă să găseşti şi în privinţa prezicătorului şi a meşteşugului său ce anume din poemele lui Homer revine priceperii lui să cîntărească dacă este bine sau rău" — gîndeşte-te cu cîtă uşurinţă şi cu cît adevăr îţi voi răspunde. într-adevăr, Homer vorbeşte adesea despre astfel de lucruri şi în Odiseea, de pildă, printre altele, atunci cînd unul dintre urmaşii lui Melampus, prezicătorul Theoclymenos56, le spune peţitorilor:

„Ce crunt blestem vă paşte, Sărmanilor? Vă-mpresură-ntuneric

Şi capul şi obrazul şi genunchii. Răsună vaiet, lacrimi curg pe faţă, Şi geme şi pridvorul şi ograda De umbrele ce năzuie spre bezna J)e întuneric. Soarele din slavă Se-ntunecă, -nfiorătoare noapte Se-ntinde peste tot"57,

dar adesea şi în Iliada la, ca de pildă în „lupta de lîngă ziduri"58, într-adevăr şi aici spune:

„Se pomeniră cu-o piază, cînd ei erau gata să treacă : Oastea din stînga tăind, se ivise-nainte un vultur Sus zburător care-n gheare purta sîngerat un balaur ; El se zbătea încă viu şi tot se lupta între gheare

Pînă ce şarpele capul sucind înapoi înspre pieptul

Pajurei o mursecă la grumaz. De durere pătrunsă,

Ea de la sine-l zvîrli, de căzu pe la mijlocul oastei ;

Pasărea dusă de vînt după-aceea cu ţipete zboară"59.

Aş spune că părţile acestea şi cele de acelaşi fel este căderea prezicătorului să le cerceteze şi să le judece.

ION Şi ai avea dreptate, Socrate.

SOCRATE Dreptate ai şi tu, Ion, spunînd aşa. Şi-acuma, hai şi tu, la rîndul tău, aşa cum eu ţi-am ales, atît din Odiseea, cît şi din Iliada, părţi care, prin felul lor, ţin care de priceperea prezicătorului, care de a medicului şi care de-a pescarului, tot astfel alege-mi şi tu, Ion — ca un mai bun cunoscător decît mine

al operelor lui Homer — locuri potrivite priceperii rapsodului şi meşteşugului rapsodic, din acelea pe care, dintre ceilalţi oameni, rapsodul are precăderea şi să le cerceteze şi să le judece.

ION Eu susţin că pe toate, Socrate.

SOCRATE Nu, Ion, nu eşti tu acela care spune „toate". Ori eşti uituc pînă-ntr-atît? Şi totuşi nu s-ar potrivi tocmai unui rapsod să n-aibă ţinere de minte60.

ION Dar ce anume am uitat acum?

SOCRATE Nu-ţi aminteşti ce-ai afirmat: că meşteşugul rapsodului este deosebit de cel al conducătorului de care?

ION Ba îmi amintesc.

SOCRATE Şi n-ai recunoscut că, fiind deosebit, cuprinde alte cunoştinţe?

ION Ba da.

SOCRATE Atunci, după propria-ţi spusă, rapsodul şi meşteşugul lui nu cuprind toate cunoştinţele.

ION Ba pe toate, Socrate, afară poate de cele de felul acesta.

SOCRATE Cînd spui „cele de felul acesta" înţelegi, mai mult sau mai puţin, „în afară de cele ce ţin de celelalte meşteşuguri". Atunci însă, de vreme ce meşteşugul tău nu dă orice cunoaştere, pe care anume o dă?

ION Dă, cred eu, cunoaşterea a ceea ce e potrivit să vorbească bărbatul şi ce se cade să spună femeia, sclavul şi omul liber, supusul şi cîrmuitorul.

SOCRATE Vrei să spui oare că rapsodul ştie mai bine ce vorbe trebuie rostite decît însuşi cel care cîrmuieşte pe mare o corabie bătută de furtună?

ION Nu, desigur cîrmaciul e acela care ştie mai bine.

SOCRATE Şi cine ştie mai bine ce se cuvine să-i spună unui bolnav cel care îl îndrumează: rapsodul sau medicul?

ION Nici de data asta nu rapsodul.

SOCRATE Atunci poate ştie ce se cuvine să spună un sclav?

ION Da.

SOCRATE Aşa, de pildă, ceea ce e potrivit să spună un văcar atunci cînd caută să-şi potolească vitele întărîtate, rapsodul le va şti, iar sclavul nu?

ION Nu poate fi aşa.

SOCRATE Dar felul potrivit de a vorbi despre lucratul lînii cine îl ştie, ţesătoarea sau rapsodul?

ION Ţesătoarea.

SOCRATE Atunci poate rapsodul ştie ce trebuie să spună un strateg61 atunci cînd îşi îndeamnă ostaşii?

ION Da, se pricepe la aşa ceva.

SOCRATE Cum adică? Să fie oare meşteşugul rapsodului tot una cu al cîrmuitorului de oşti?

ION Eu unul, cel puţin, aş şti ce se cuvine să spună un strateg.

SOCRATE Poate pentru că eşti şi un cunoscător al strategiei, Ion. în fapt, dacă s-ar întîmpla să fii deopotrivă de priceput la călărie şi la cîntatul din cithară62, ai putea să deosebeşti care cai sînt buni de călărie şi care nu. Numai că de te-aş întreba: „Datorită cărui meşteşug recunoşti tu, Ion, caii buni de călărie? Călăreţ fiind, sau citharist?", oare ce mi-ai răspunde?

ION Călăreţ fiind, aş zice eu.

SOCRATE Iar dacă, de asemenea, ai şti să recunoşti pe cei ce cîntă bine la cithară, ai admite că faci asta citharist fiind, nu călăreţ?

ION Da.

SOCRATE Şi-acum spune-mi, de vreme ce cunoşti arta militară, o ştii oare ca un cunoscător al strategiei, sau poate ca un bun rapsod?

ION Eu unul nu văd nici o deosebire.

SOCRATE Cum? Spui că nu e nici o deosebire? Meşteşugul rapsodului şi cel al strategului sînt, după tine, unul

şi acelaşi, sau sînt două?

ION Eu cred că unul singur.

SOCRATE Prin urmare oricine este bun rapsod este şi bun strateg?

ION Negreşit, Socrate.

SOCRATE Aşadar şi cine este bun strateg este totodată şi un bun rapsod?

ION Asta nu mai cred că e adevărat.

SOCRATE Oricum, rămîi de părerea că orice bun rapsod este şi un bun strateg?

ION întru totul.

SOCRATE Iar tu, nu eşti tu oare, Ion, dintre greci, rapsodul cel mai bun?

ION Ba chiar cu mult, Socrate.

SOCRATE Şi cel mai bun strateg?

ION Poţi să fii încredinţat, Socrate, căci doar am învăţat lucrurile-acestea din Homer!

SOCRATE Atunci, în numele zeilor, Ion, de ce oare, fiind în amîndouă cel mai bun dintre eleni — şi ca strateg şi ca rapsod — de ce cutreieri recitind cetăţile greceşti în loc să cîrmuieşti armate? îţi închipui cumva că grecii duc mare lipsă de un rapsod încununat cu aur, dar deloc de un strateg?

ION Vezi tu, Socrate, cetatea noastră63 e cîrmuită de voi, ca şi armata ei; şi n-are nevoie de nici un strateg, iar a voastră şi cea a lacedemonienilor nu m-ar alege ca strateg tocmai pe mine, socotind că vă sînteţi singuri de ajuns.

SOCRATE Desăvîrşitul meu Ion, auzit-ai oare de Apollodoros din Cyzic?64.

ION Care anume?

SOCRATE Cel pe care atenienii, deşi un străin, l-au ales nu o dată ca strateg al lor. Iar pe Phanostenes din Andros65 şi pe Heracleides din Clazomenai66, străini şi ei, dar dovedindu-se oameni destoinici, cetatea noastră i-a înălţat pînă la rangul de strateg, precum şi pînă la celelalte dregătorii. Şi-atunci, dacă îi va recunoaşte destoinicia, nu-1 va alege,

ca strateg onorîndu-l tocmai pe Ion din Efes? Dar cum? Nu sînteţi voi, efesienii, la obîrşie atenieni?67. Stă cumva cetatea voastră mai prejos de alta? Cît despre ce vorbeam noi, Ion, dacă e adevărat ce spui, şi-anume că iscusinţa ta în a-l slăvi pe Homer se datorează meşteşugului şi cunoştinţelor tale, apoi rău faci că, după ce m-ai încredinţat că ştii multe lucruri frumoase despre Homer şi mi-ai făgăduit că o să-mi faci dovada, mă amăgeşti: departe de a te ţine de cuvînt68, nici măcar nu vrei să-mi spui, cu toată lunga mea stăruinţă, în cc privinţă eşti atît de iscusit, ci, întocmai ca Proteu69, sucindu-te în fel şi chip, iei tot soiul de înfăţişări, ca pîn-la urmă, reuşind să-mi scapi, să mi te-nfăţişezi drept strateg, doar ca să nu-mi arăţi cît eşti de priceput în ştiinţa ta despre Homer. Aşadar, dacă, aşa cum spuneam adineauri, ai în privinţa lui Homer cunoştinţele pe care le dă meşteşugul şi, după ce mi-ai făgăduit să mi le arăţi, nu te ţii de vorbă şi mă amăgeşti, atunci eşti vinovat. Dacă însă, dimpotrivă, nu-ţi cunoşti meşteşugul, şi spui despre poet, cum am spus eu despre tine, multe lucruri frumoase, fără să ştii nimic, fiind doar sub puterea lui Homer, prin har ceresc, atunci n-ai nici o vină. Aşadar hotărăşte-te cum vrei să treci în ochii

noştri70: vinovat sau inspirat de zei?71.

ION Socrate, nu-i deloc totuna: cu mult mai frumos este să treci drept inspirat de zei.

SOCRATE Atunci să ai din partea noastră, Ion, judecata mai frumoasă: că îl slăveşti pe Homer nu stăpînind un meşteşug, ci inspirat de zei.

NOTE

1 Ion din Chios, devenit ulterior cetăţean al Efesului, a fost un cunoscut poet şi rapsod, a cărui activitate se plasează între 440 şi 390 î.e.n. Autor talentat, dar lipsit de geniu, el a scris, pe lîngă ditirambi, elegii şi comedii, un număr de tragedii, care i-au asigurat un loc de cinste (desigur în urma marilor clasici) în canonul alexandrin al tragicilor greci (puţinele fragmente ale operei sale care au supravieţuit se găsesc adunate la A. Nauck, Tragicorum Graecorum Fragmenta, Leipzig, 18892, 732— 746). Darul său strălucitor de a declama din poemele homerice, precum şi firea sa ambiţioasă şi activă, l-au făcut să întreprindă repetate călătorii în lungul şi în latul Greciei, descrise în Memoriile sale. Asupra personalităţii şi a operei sale, v. A. Weissbach, în RE, 9, 1916, 1861 -1868. Contrastul dintre acest om umblat, ambiţios şi peste măsură de mîndru de succesele sale şi modestul, înţeleptul şi puţin călătoritul Socrate (cf. Cri., 52 b—53 a şi Phdr., 230 c—e) creează dintru început premisele unei înfruntări spectaculoase de idei.

2 La Epidaur, în Argos, avea loc la fiecare doi ani — pe cît se pare, în luna iulie de-a lungul a trei zile — sărbătoarea în cinstea lui Asclepios, zeul tămăduitor. Jocurile la care se referă Platon ar fi, după H. Flashar (Der Dialog Ion als Zeugnis plalonischer Philosophie, Akademie-Verlag, Berlin, 1958, 100), cele petrecute în vara lui 395/394 î.e.n. Cum însă apariţia lui Socrate într-o lucrare datată, fie şi implicit, după 399 este absurdă, singura presupunere îndreptăţită rămîne aceea a redactării ei fie în acest an, fie la scurtă vreme după aceea: datele reale vin să

îmbogăţească astfel conversaţia plăsmuită (l.c., 100 — 101, după L. Meridier, în Platon. Oeuvres completes, vol. V, 1, Paris, „Les Belles Lettres", 1931, 23-28).

3 La întrebarea mirată a iui Socrate, Ion certifică indirect instituirea recentă Ia Epidaur a unor întreceri pentru întreaga μουσική („poezie, dans şi muzică la un loc", ca reprezentante ale educaţiei spirituale), pentru a dubla tradiţia mai veche a concursurilor atletice închinate lui Esculap, după modelul întrecerilor instituite la Atena încă de Hipparchos, spre sfîrşitul sec. VI î.e.n.

4 Panateneele reprezentau cea mai veche sărbătoare ateniană, dedicată Atenei Polias şi ridicată, după legendă de Teseu, la rangul unei sărbători a întregului popor atenian, ca simbol al unirii Aticei. Ea era celebrată către sfîrşitul lunii iulie (eventual începutul lui august), în cel de al treilea an de după fiecare Olimpiadă, în cazul de faţă, după H. Flashar (l.c.), în anul al treilea de după Olimpiada a 96-a, adică în 394 î.e.n. — dată valabilă însă mai degrabă ca an al compunerii dialogului, decît al plasării sale fictive (v.n. 2).

5 Platon plasează această expresie în pasaje importante — înaintea unei expuneri dificile (Tht151 d; Lg., 632 e, 688 e, 739 e, 799 e), sau la sfîrşitul unei discuţii care cere o urmare incertă (La., 201 c; Hp. Ma., 286 c) — pentru a sublinia cu pregnanţă rolul divinităţii acolo unde puterea omului nu poate decide totul singură (cf. H. Flashar, l.c., 20). Aici ea poate reprezenta totodată o subtilă anunţare, care ia o nuanţă inconştient-ironică în gura lui Ion, a teoriei pe care o va dezvolta Socrate asupra rolului decisiv al influenţei divine asupra poetului şi a interpreţilor săi (533 d—535 a).

6 Metrodor din Lampsacos (cca 460—390), elev al lui Anaxagoras care se dedicase interpretării lui Homer, practica o strînsă comentare a imaginilor homerice în funcţie de noile teorii ale naturaliştilor ionieni. Pentru el, eroii lui Homer nu erau altceva decît „imagini", adică personificări ale forţelor naturii, iar zeii — alegorii ale părţilor corpului omenesc.

7 Stesimbrotos din Tasos (sec. V î.e.n.) se specializase în interpretarea alegorică a lui Homer, de pe urma căreia îşi cîştiga existenţa (Xen., Banchetul, 36). Şcoala stoică a preluat multe dintre interpretările în spirit alegoric date de către el textului homeric (cf. P. Laqueur, în RE, 3 A2, 1929, 2463-2467).

8 Acest Glaucon pare a fi fost un rapsod originar din Teos, menţionat şi de către Aristotel (Rhet., 1403 b; cf. II. Flashar, 35).

9 Sub numele de homerizi erau cuprinşi toţi acei rapsozi care, luîndu-l pe Homer ca erou eponim, se dedicau păstrării şi răspîndirii epopeilor sale, pe care erau ţinuţi să le cunoască la perfecţiune (cf. Phdr., 252 b—c şi R., 599 e). Treptat, această denumire a fost extinsă — şi coborîtă — la nivelul tuturor recitatorilor de poezie epică. Deteriorarea treptată a tradiţiei homerice în gura acestor rapsozi a determinat ,,canonizarea" la Sparta şi la Atena a textului Iliadei şi al Odiseei (sec. VI î.e.n.). Fără îndoială, în acest pasaj, lauda arogantă de sine a lui Ion face apel la ultimele sclipiri de prestigiu ale acestei corporaţii în continuu declin (cf. A. Rzach, în RE, 8, 2, 1913, 2145-2182).

10 Jocul fin de nuanţe cuprins în figura etimologică din original (τήν ποίησιν πεποίηκεν) este din păcate intraductibil.

11 întotdeauna în gura lui Socrate — aşa cum ni-l înfăţişează Platon — o asemenea adresare arhaic-reverenţioasă (aici ώ φίλη κεφαλή "Ιων) prevesteşte cu maliţie prăbuşirea şubredei rezistenţe a convorbitorului său, condus fără greş mai întîi în defensivă, apoi în impas (cf. şi 532 b; 541 c).

12 Nu putem crede că το όλον din original trebuie înţeles drept subiect — „domeniu (de luat în consideraţie)", împreună cu H. Flashar (o.c., 46, n. 2) —, ci drept complement de relaţie „în ansamblu" (cf. O. Apelt, Hippias I und II, Ion, Leipzig, 1921, 126, n. 8).

13 Ajuns în impas, redus la situaţia de simplu secundant, Ion recurge tendenţios la o insultă voalată, încadrîndu-l pe Socrate (cu o rea-credinţă comparabilă cu cea a lui Aristofan) între mult discutaţii şi discutabilii "profesori de înţelepciune" care făceau şcoală în a doua jumătate a sec. V î.e.n.

14 Replica lui Socrate nu se lasă aşteptată; el ridică mănuşa refuzînd epitetul de σοφός şi refugiindu-se între οî ίδιώται (oamenii de rînd), care simt de datoria lor să respecte simplul adevăr (τάληθή λέγειν), expresie zadarnic suspectată aici de comentatori (U. von Wilamowitz- Moellendorff şi H. Diller), deoarece ea reprezintă aproape un leitmotiv al comportării lui Socrate (H. Flashar, o.c., cu bogate exemple).

15 Socrate reia aici, cu evidentă maliţie, dar fără tăiş sarcastic, formularea anterioară a lui Ion (532 c).

16 Dedal, fiul lui Metion, este legendarul inventator al

statuii independente de fundal şi arhitectul labirintului cretan. Numele său provine desigur din rădăcina indo-europeană care înseamnă „a şlefui".

17 Epeios, fiul lui Panopeus, este eroul homeric care, ajutat de Atena, a clădit calul troian (Il., XXIII, 664 [651] şi 839 [823-824]; Od., 8, 492; 11, 523).

18 Teodor din Samos, sculptor, arhitect şi inventator, este singura figură istorică dintre personajele citate. Lui i se datorează descoperirea tehnicii de turnare a bronzului în statui. împreună cu Roikos, el a ridicat, la ordinul tiranului Policrate, templul Herei din Samos, măreţ edificiu de inspiraţie egipteană.

19 în original κιθαρωδία; citharedul era cîntăreţul din cithară (cf. n. 63) care împletea cu cîntul instrumentului o melodie vocală.

20 Rapsodul era declamatorul care, în veşmînt de sărbătoare (roşu pentru Iliada, violet pentru Odiseea) şi ţinînd în mînă simbolicul toiag al mesagerului inspirat de divinitate (ραοδός), recita cîntat versuri epice, în special din ciclul homeric. Treptat, concurenţa spectacolelor dramatice şi apoi a sofiştilor a scăzut considerabil rolul rapsozilor, odinioară cei mai de seamă maieştri ai ,,artei muzelor".

21 Olympos, elev iubit al lui Marsyas, era, după legendă, autorul unor însemnate înnoiri în tehnica flautului, instrument nelipsit din cortegiile ce însoţeau sărbătorirea marii zeiţe frigiene Cybele.

22 Thamyris, rival mitic al muzelor, era originar din Tracia. Orgoliul său nemăsurat şi-a aflat pedeapsa prin orbire, boală şi pierderea glasului fermecător cu care putea însufleţi pînă şi pietrele.

23 Coborîtor din munţii Traciei, fiu al muzei Calliope şi soţ nefericit al nimfei Euridice, Orfeu era cel mai vestit dintre poeţii legendari ai grecilor. Drumul său zadarnic în Infern pentru a-şi recîştiga iubita soţie, precum şi moartea sa îngrozitoare între mîinile femeilor trace (înverşunate de interdicţia lui de a se relua orgiile dionisiace) i-au creat o aureolă de martir, uşurînd transformarea lui în erou eponim al sectei orficilor, care serbau la Eleusis misterele lui Dionysos Zagreus şi profesau o viaţă sever ascetică.

24 Phemios era aedul palatului lui Ulise, cel care, la porunca peţitorilor, le-a cîntat amarnica întoarcere a aheilor de

la Troia (Od., 1, 325 — 344 [218-220]).

25 Aluzie la versurile aparţinînd tragediei — astăzi pierdute — Oineus pe care ni le citează Suidas (cf. fr. 567 din culegerea amintită a lui A. Nauck). Denumirea Μαγνήτις pare a proveni de la numele oraşului Magnesia din Asia Mică.

26 Rămîne încă deschisă întrebarea dacă această a doua denumire îşi trage numele de la forţa lui Heracle (U. von Wilamowitz-Moellendorff, Platon, II, 39, n. 2 şi, recent, A. D. Skiadas, Ober das Wesen des Dichters im platonischen Ion, în „Symbolae Osloenses", XLVI, 1971, 83, n. 8), sau dacă ea a fost dată după oraşul Heracleea din Asia Mică (H. Rommel, în RE, 14, 1930, 474, s.v. Magnet şi H. Flashar, o.c., 55, η. 1).

27 Coribanţii erau preoţii frigieni ai Cybelei (Magna Mater); aceştia, în cortegiile închinate sărbătoririi zeiţei, aveau rolul de a însoţi statuia, ei dansînd frenetic în vuietul muzicii dezlănţuite a tobelor, surlelor şi ţimbalelor.

28 'Αρμονία reprezintă aici îmbinarea fericită a imaginilor, a cuvintelor şi a sunetelor, pentru a forma un întreg a cărui realizare ţine parcă de revelaţie. Termenul se află încă departe de semnificaţia sa tehnică din vocabularul muzical, din cel al criticii literare, din cel al astronomiei, etc.

29 'Ρυθμός nu trebuie luat ca un termen tehnic poetic, ci mai degrabă drept „curgerea regulată şi frumos sunătoare" a versurilor. Platon nu este în fapt decît un precursor al criticii literare greceşti, dusă la apogeu de către alexandrini (cf. P. Vicaire, Recherches sur les mots designam la poesie et le poete dans l'oeuvre de Platon, Paris, 1964).

30 Cf. Euripide, Bacantele, v. 708—711. Analiza surselor lirice ale acestei imagini a fost întreprinsă cu subtilitate de către A. D. Skiadas (o.c., 87).

31 Această definiţie a poetului dominat de barul divin apare într-o formă prescurtată, dar identică în esenţă, în dialogul Phaidros (245 a).

32 Cîntece festive închinate sărbătorilor lui Dionysos, originare din Asia Mică, ditirambii au fost aduşi la perfecţiune de către Simonides din Ceos şi Pindar: în opera lor elanul înalt al versului şi al frazării este stăpînit cu măiestrie de tactul desăvîrşit al artistului. Exagerările formale, frazele pompoase, sublinierea melodică a sentimentelor pasionate au dus apoi la decăderea ditirambului, însuşi numele acestuia devenind un

simbol al abuzului de forme lipsite de rost şi de măsură.

33 Cîntece de laudă aduse la început de un cortegiu al concetăţenilor (κώμος) în cinstea învingătorului în luptă sau în întrecerile sportive, pe drumul străbătut de acesta prin cetate. El se deosebea de epiniciu (έπινίκειον), cîntat de un cor solemn în cursul unei ceremonii religioase.

34 Cîntece vesele închinate lui Apollo, însoţite adesea de mişcări de pantomimă, pe o muzică antrenantă. Ele contrastau cu peanul, cîntec solemn şi grav (v.n. 38).

35 Genul epic, al cărui metru consacrat era hexametrul dactilic, slăvea faptele de arme şi aventurile memorabile ale zeilor şi ale eroilor. Curgerea egală a dactilului (vers echilibrat în metrica bazată pe ritmul cantitativ în care o silabă lungă este egală cu două scurte) dădea amploare şi fast povestirii epice.

36 Iambul, care-şi trage numele după glumele usturătoare pe care şi le aruncau participanţii la sărbătorile Demetrei (ίαμβοι) este metrul caustic al poeziei satirice. Mersul său ritmic inegal (lunga accentuată fiind urmată de o scurtă neaccentuată) îl apropie de vorbirea de toate zilele, dîndu-i pe de o parte simplitate, pe de alta iuţeală şi avînt.

37 Tynnichos din Chalcis, poet cunoscut doar din acest pasaj, citat, pe cît se pare, şi de Porphyrios (De abstinenitia, II, 18).

38 Peanul, specie lirică al cărei nume provine de la refrenul său reluat de cor (ώ παιάν), era un cîntec solemn de slavă înălţat lui Apollo în ocazii solemne, în special pentru invocarea zeului cu prilejul unei victorii militare sau sportive.

39 Poezia melică, dusă la perfecţiune de poeţii eolici, se caracteriza prin exprimarea deschisă a sentimentelor personale ale autorului, în versuri cu tipare ritmice variate, legate adesea in strofe-tip, îmbinări fericite şi de mare succes. Acestea erau însoţite de melodia discretă a unui instrument de coarde (de preferinţă lira). Această poezie care cîntă sufletul şi viaţa individului se opune în primul rînd liricii corale, cetăţeneşti, preferată de poeţii dorieni.

40 Od, XXII, 1—41 [1 — 39]. Platon inversează aici ordinea strictă a faptelor (cf. L. Meridier, o.c., 37, n. 1 şi J. Labarbe, L'Homere de Platon, Liege, 1949, 365), fapt explicabil, după părerea noastră, prin sublinierea evenimentului major (dezvăluirea identităţii lui Ulise) înaintea amintirii gestului semnificativ (răspîndirea pe jos a săgeţilor).

41 Iliada, XXII, 312-366.

42 Iliada, XXII, 437-515 [437-504],

43 Iliada, XXII, 430-436.

44 Iliada, XXII, 408 — 429 [408 — 418]. Platon inversează din nou seria din originalul homeric, amintind întîi jalea soţiei, apoi a mamei, şi abia în cele din urmă jelania amarnică a tatălui (cf. J. Labarbe, Ic.).

45 Διδάσκαλος era „regizorul" care îi instruia pe actori şi pe dansatorii corului în „montarea" textului unei poezii corale sau al unei piese de teatru. Adesea însuşi autorul, ajutat eventual de un υποδιδάσκαλος, sau „regizor-secund", lua asupra sa această muncă, pentru a fi sigur de realizarea practică a intenţiilor sale artistice.

46 Jocul de cuvinte dintre κατέχεται, „este posedat" şi εχεται, „este ţinut, deţinut, dependent" este intraductibil. Pentru o definiţie similară a dependenţei „posedate" faţă de divinitate, cf. Men., 99 d.

45 Poet legendar, originar din Tracia, a fost primul preot al misterelor orfice de la Eleusis, autor de imnuri, de oracole şi mai ales de scrieri poetice închinate orfismului (cf. şi Ap., 41 b). Asupra lui Orfeu v. n. 23.

46 V. n. 27.

47 Grecescul τέχνη acoperă o arie mai largă de sens, în care se cuprind deopotrivă „artă" şi „meşteşug" din româneşte. Cf. R. Schaerer, Επιστήμη et τέχνη — etude sur les notions de connaissance el d'art de Homere a Platon, Paris, 1930.

48 Ion nu ratează nici o cursă a lui Socrate, ci se grăbeşte să recite el însuşi versurile la care face aluzie acesta, profitînd în mod comic de şovăiala mimată de conlocutorul său (cf. J. Labarbe, o.c., 89).

49 Iliada, XXIII, 333-337. Textul lui Platon diferă în cîteva puncte faţă de vulgata homerică: κλινθήναι δέ . . . , και αύτός faţă de αυτός δέ κλινθήναι (v. 335); εϋξέστω ένΐ δίφρω faţă de εύπλέκτω ένι δίφρω (ibid.); μή . . . δοάσσεται faţă de άν . . . δοάσσεται (v. 339). J. Labarbe, o.c., 90 — 101, tranşează primul caz în favoarea tradiţiei platoniciene, în celelalte două punînd în valoare o confuzie a tradiţiei rapsozilor şi, respectiv, o corectare greşită (antică) a textului lui Platon.

50 Medic legendar, fiu al lui Asclepios şi al Epionei, cel care i-a vindecat sub zidurile Troiei pe Menelau (II., IV, 193 —

220) şi pe Filoctet (după tradiţia Micii Iliade). în pasajul citat mai jos (n. 54), el tocmai fusese rănit la umăr de către Alexandros-Paris (II., XI, 505—508).

53 Vinul de Pramnos — munte de pe insula Icaros — era reputat drept un soi roşu, aspru, tare, dar întăritor (pentru dubiile asupra denumirii, v. L. Meridier, o.c., 42, n. 2).

54 Iliada, XI, 639—640. Şi aici, în acest scurt citat, textul platonic este diferit faţă de cel alexandrin al Iliadei: în afara a două detalii minore, este remarcabilă înlocuirea completă — în cel de-al doilea vers — a părţii de după cezura pentemimeră cu tranşa corespunzătoare din versul 630 al aceluiaşi cînt: παρά δέ κρόμυον ποτ ω οψον faţă de έπΐ δ'άλφιτα λευκά πάλυνε. J. Labarbe (o.c., 102—108) demonstrează cu fineţe că ne aflăm înaintea unui lapsus neobişnuit de grav al memoriei lui Platon.

55 Cea comparată cu năvodul dus de plumbi este Iris, zeiţa mesageră, în II., XXIV, 77—81. Din nou textul pe care îl avem diferă de cel obişnuit ίκανεν, „ajunse", faţă de ορουσεν, „se aruncă"; έμμεμαυία, „aprigă, plină de zel", faţă de έμβεβαυια, „aşezată deasupra (cornului de bou)" μετ' ϊχθύσι πημα φέρουσα, „ducînd cu sine peştilor chinul", faţă de έπ' ίχθυσι κηρα φέρουσα, „aducîndu-le peştilor pierzarea". Arătînd că primele două variante sînt regularizări spontane datorate tradiţiei rapsozilor, J. Labarbe (o.c., 110—120) apără drept genuină forma πήμα din textul platonic, mai rară şi mai potrivită decît cea transmisă de vulgata homerică (cf. şi o.c., 412).

56 Prezicător adus de Telemac de la Pylos în Itaca (Od., XV, 279— 286 [338—366]), Theoclymenos se trăgea din spiţa lui Melampus, tesalian de neam, care fusese la rîndul său prezicător şi medic făcător de minuni.

57 Od., XX, 351-353 [452-454] şi 355-358 [455-461], în privinţa absenţei versului 354, J. Labarbe (o.c., 121 — 124) nu numai că este de părere că acesta a fost interpolat cîndva după epoca lui Platon, dar pledează şi pentru considerarea v. 353 [454] drept spurius, presupunere coroborată de şovăiala asupra unei particule (δέ/τε) în v. 353 (o.c., 128—130). Celelalte două variante (v. 351 Δαιμόνιοι faţă de Ά δειλοί şi v. 352 γυϊα faţă de γοϋνα) reprezintă modificări analogice datorate transmiterii orale a poemelor. (J. Labarbe, o.c., 124—128).

58 Τειχομαχία, adică „bătălia pentru zid", este numele purtat în tradiţia rapsodică de cîntul al XII-lea al Iliadei, cînt în care

troienii, favorizaţi de Zeus, asaltează de aproape zidul ce înconjura tabăra de corăbii a aheilor.

59 Iliada, XII, 200-207 [195-203]. în afara a două detalii de grafie sau de metrică, se remarcă varianta din v. 207: έπετο, „se ducea după" în manuscrisele lui Platon faţă de πέτετο, „zbura" din textul homeric. J. Labarbe (o.c., 134—136) crede, după exemplul celor mai buni editori ai lui Platon (J. Burnet, L. Meridier) că arhetipul platonic conţinea varianta corectă πέτετο, coruptă apoi cu prilejul copierii repetate a dialogului.

60 Socrate trece la atac, îmboldindu-l pe Ion exact în punctul în care îl simţise mai sensibil cu puţin mai înainte (537 a) — încrederea trufaşă în memoria pe care şi-o crede infailibilă.

61 Trei factori variază simultan, transformînd într-un crescendo această succesiune de exemple începută cu 540 c: condiţia socială, sexul şi preocuparea de căpetenie, toate subordonate în fond noţiunii de πολιτεία, de încadrare politică a individului (cf. H. Diller, Probleme des platonischen Ion, „Hermes", 83, 1955, 185—186). Socrate îl obligă deci în mod practic pe Ion ca, după ce s-a dezis cu totul natural de cunoaşterea condiţiei sclavului şi a femeii, să se agaţe cu orice preţ de cea de a treia variantă (viaţa militară a bărbatului liber), fără a se mai gîndi bine la urmările logice ale acestei afirmaţii, astfel că discuţia ia mai departe o turnură curioasă, comic-aberantă.

62 Cithara — principalul instrument cu coarde al specialiştilor — fusese inventată, după tradiţie, de Thamyris şi Linos. Din cithara primitivă cu patru coarde s-au dezvoltat independent lira cu şapte coarde şi cithara clasică a lui Simonides cu opt coarde; aceasta din urmă era mai masivă şi mai maniabilă, avînd cutia de rezonanţă din lemn de esenţă specială.

63 Efesul se apropiase din nou politiceşte de Atena în perioada dintre anii 394 şi 391 î.e.n. Această certitudine uşurează datarea mai precisă a redactării dialogului (cf. n. 2).

64 Este tot ce ştim despre acest personaj, citat după Ion şi de către Athenaios (Deipnosophistai, XI, 506 A) şi Aelian (Variae Historiae, XIV, 5); cf. J. Kirchner, în RE, I, 1894, 2850 sub nr. 25.

65 Phanostenes din Andros fusese strateg în 408/7 î.e.n. (cf. J. Beloch, Griechische Geschichte, Strassburg, 1916, II, 2, 251, n. 1 şi A. Raubitschek, în RE, 38, 1938, 1786).

66 Heracleides din Clazomenai a fost răsplătit cu cetăţenia

atenianã şi apoi cu demnităţi publice pentru fidelitatea sa faţă de regimul democratic (cf. Xen., Helenicele, I, V, 18 — 19; Arist., Constituţia atenianã, 41, 3 şi U. Kahrstedt, în RE, 15, 1912, 457-458).

67 După legendă, atenianul Androclos, fiul regelui Codros, ocupase pe vremuri Efesul, luîndu-l din stăpînirea carienilor şi a lelegilor (Strabon, XIV, 1 şi Pausanias, VII, 2, 5—6).

68 Pentru a atenua impresia deplorabilă lăsată de acest sfîrşit de discuţie, Socrate se preface lutru a fi fost el cel dus cu vorba şi înşelat în aşteptări.

69 Divinitate marină aflată sub ascultarea lui Poseidon. Proteu a fost urmărit de Menelau şi apoi de Aristeu în refugiul său de pe insula Pharos, scopul acestor muritori fiind acela de a-l sili pe atotştiutorul zeu al mării să le dezvăluie viitorul. Proteu se apăra schimbînd cele mai variate chipuri: leu, dragon, panteră, porc mistreţ, apă curgătoare, copac (cf. Od., IV, 455-458 [520-614]; v. şi 418 [474-478]). Platon utilizează adesea parabola lui Proteu pentru a caracteriza artificiile sofiştilor (cf. Euthd., 288 b—c; Euthphr., 15 d).

70 Plural al modestiei.

71 Paradoxala alternativă propusă de Socrate are un dublu avantaj: ea îi dă pro forma o şansă de scăpare lui Ion, care nu întîrzie să o accepte (cf. O. Apelt, o.c., 130, n. 45); în fond însă, ea nu şterge cu nimic amintirea categoricei demonstraţii a incapacităţii rapsodului de a-şi lămuri propria înzestrare, sau, altfel spus, de a-şi defini cum se cuvine meşteşugul.